

Halkar Sverige efter? Vår ekonomiska tillväxt och produktivitet i jämförande belysning*

Den etablerade uppfattningen att Sverige under efterkrigstiden skulle ha haft en klart långsammare ekonomisk tillväxt än andra jämförbara länder saknar empirisk täckning, den svenska ekonomin har i själva verket vuxit i stort sett i samma takt. Walter Korpi skriver att obefintliga och slarviga analyser, i kombination med teoretiskt önsketänkande, har gett upphov till denna etablerade, men felaktiga, uppfattning. Korpi anser att samhällsforskare, ledarskribenter och ekonomijournalister borde ta sig en funderare över hur detta gap mellan sken och siffror har kunnat uppstå.

En månghövdad men samstämmig kör av experter och opinionsbildare har under de senaste åren hävdad, att Sverige allvarligt sackar efter andra jämförbara länder i ekonomisk tillväxt. Flera av våra namnkunnigaste samhällsforskare tillsammans med opinionsbildande organ som Näringslivets Ekonomifakta och SNS har bidragit till att i det allmänna medvetandet skapa bilden av ett Sverige i ekonomisk nedgång. SNS-ekonomerna sammanfattar den allmänt accepterade synen så här: "Sverige etta efter kriget men har sedan halkat ned på stegen" (Söderström [1990] s 19). Den svenska välfärdsstaten, skatetrycket och den stora offentliga sektorn har utpekats som syndabockar bakom den antagna negativa utvecklingen i Sverige.

Synen på Sverige som en ekonomisk eftersläntrare synes också ha delats av Fi-

nansdepartementets expertis. Så t ex skriver regeringen Carlsson II i sin regeringsförklaring att Sveriges tillväxt ligger på en låg nivå. En sådan uppfattning verkar bli ha varit ett av motiven bakom skattereformen (se tex *Reviderad finansplan 1990*, s 2-3).

Mot bakgrund av den viktiga roll som diskussionerna om vår relativa tillväxttakt spelar är det förvånande, att svenska samhällsforskare har varit så ointresserade av att ta fram jämförbara siffror och fakta i målet. Varken *Ekonomisk Debatt*, *Skandinaviska Enskilda Banken Kvartalskrift* eller de två senaste långtidsutredningarna har haft någon grundlig genomgång av data på det här området.

* Denna artikel påbörjades innan den närmare inriktningen av Produktivitetsdelegationens arbete blivit klar för mig. För vardefulla kommentarer till tidigare versioner av detta manuskript tackar jag Lennart Erixon samt deltagarna i seminarier vid FIEF och SOFI. Givetvis är jag ensam ansvarig för innehållet.

Professor WALTER KORPI är verksam vid Institutet för social forskning, Stockholms universitet.

Liksom andra länder har Sverige efter den internationella ekonomiska stagnationen sedan 1973 haft allvarliga ekonomiska problem. Att vi har sådana allvarliga ekonomiska svårigheter tar jag alltså som givet. Frågan här är i stället om det finns empiriska belägg för det vitt spridda antagandet, att Sverige påtagligt och klart halkar efter andra västländer i den ekonomiska utvecklingen. Syftet med den här artikeln är därför att med utgångspunkt i nu tillgängliga data belysa hur BNP-tillväxt och produktivitet har utvecklats i Sverige och i andra jämförbara länder.

Mått, länder och tidsperioder

I jämförande studier av ekonomisk utveckling stöter man på problem med val av mått, länder och tidsperioder. Måtten på ekonomisk tillväxt och produktivitet utveckling baseras på nationalräkenskaper. För varje år får vi där värdet av inom landets ekonomi producerade varor och tjänster i löpande priser samt antalet arbetade timmar. Förändringar i produktions- eller förädlingsvärdet uttryckt i respektive års penningvärde skall fördelas mellan real produktionsökning och ren prisökning. Produktivitets- och inflationsberäkningar blir därför varandras spegelbilder. Avvägningen mellan dem kan inte göras på helt objektiva grunder. Det finns tex skillnader mellan länderna i hur mycket hänsyn man tar till kvalitetsförändringar hos varor och tjänster. Bakom tillväxtsiffrorna döljer sig alltså viktiga subjektiva moment.

Eftersom tjänsterna inom den offentliga sektorn inte prissätts genom marknaden anges dess bidrag till BNP från kostnadssidan. I de flesta länder, däribland Sverige, sätts produktivitetsökningen enligt en FN-schablon lika med noll.¹

Man måste här komma ihåg att procentsiffrorna om förändringarna i BNP och produktivitet är grova mått, där decimalerna inte är särskilt mycket att lita på. Eftersom nationalräkenskaperna revide-

ras ett antal gånger kan olika källor skilja sig åt ganska avsevärt.² Uppgifterna om produktivitetsförändringar är mera tillförlitliga för industrin än för tjänstesektorn.

Produktiviteten tenderar att öka snabbare i industrisektorn än i jordbruket och i tjänstesektorn. Länderna skiljer sig åt med avseende på den relativa storleken på jordbruks-, industri- och tjänstesektorerna samt på offentlig respektive privat tjänstesektor. Det finns också stora skillnader mellan länderna i andelen sysselsatta av den arbetsföra befolkningen samt i antalet arbetade timmar per sysselsatt.

Av skäl som ovan diskuterats kommer valet av mått att påverka resultaten av jämförelserna. Jag har här valt strategin att pröva olika rimliga mått för vilka data finns tillgängliga och att sedan sammanfatta de olika jämförelserna till en helhetsbild.

Eftersom befolkningsförändringar leder till förändringar i BNP brukar förändringarna i den ekonomiska levnadsstandarden, dvs den ekonomiska tillväxten, vanligen mätas som förändringar i *BNP per invånare*. Detta mått ger en bild av utvecklingen av konsumtionsmöjligheterna för samtliga invånare i ett land och är lika försvarligt som allmänt använt.

¹ Flera länder har dock gått ifrån den schablonen. Västtyskland räknar sedan länge med 0,5 procents produktivitetsökning i den offentliga sektorn medan Japan sätter ökningen till ca 2 procent. I Norge räknade man fram till 1983 med ca 2 procents ökning per år och därefter ca 1 procent, medan man i Belgien sätter produktivitetsökningen i den offentliga sektorn till hälften av den privata sektorns (Faxén et al [1988] s 319-21).

² Man kan tex i olika årgångar av OECD-statistiken hitta procentsiffror för ökningen i BNP per invånare i Sverige som varierar från 1,2 till 2,1 för år 1980, från 0,4 till 1,1 för 1982, från 1,8 till 2,5 för 1983 och från 0,9 till 2,0 för år 1986.

Ett mått på den ekonomiska levnadsstandarden är *BNP per invånare uttryckt i köpkraftspariteter*. Detta mått anger hur mycket av samma slags varor och tjänster invånare i olika länder kan köpa. Det är därför att föredra framför BNP per invånare uttryckt i gemensam valuta. Jämförbarheten hos det senare måttet minskas av devalveringar och kraftiga kursförändringar efter Bretton Woods-systemets sammanbrott i början av 1970-talet samt av att växelkurserna inte alltid ger en rättvisade bild av köpkraften hos olika valutor.

Bland produktivetsmåttarna är jag i första hand intresserad av förändringar i arbetsproduktivitet.³ Att mäta arbetsproduktivitet genom förändringen av *BNP per sysselsatt* är problematiskt. Detta mått påverkas av hur den sysselsatta befolkningen är fördelad mellan industri, jordbruk och tjänstesektorn samt mellan privat respektive offentlig service. Men måttet påverkas också av antalet arbetade timmar per sysselsatt samt av hur stor andel av befolkningen som är sysselsatt. Här finns det betydande skillnader mellan OECD-länderna, något som bla återspeglar skillnader i kvinnornas arbetslivsdeltagande och i graden av utslagning av de äldre männen i olika länder. Bland OECD-länderna har Sverige den högsta andelen förvärvsarbetande av invånarna. Vi har också en ovanligt stor andel deltidarbetande. Därför kan Sveriges läge i förhållande till andra länder väntas bli sämre om vi relaterar BNP till antalet sysselsatta i stället för till invånarantalet.

Mått på arbetsproduktiviteten inom tillverkningsindustrin är mer jämförbara. Det bästa måttet är förändringen av *produktivitet per arbetad timme*. Ett annat mått för tillverkningsindustrin ger förändringen i *produktivitet per sysselsatt*. Vi skall också jämföra förändringen i *produktivitet per sysselsatt i hela den privata sektorn*. Här "gynnas" Sverige av att vår privata sektor har större andelar industri än den i flera andra länder, där den pri-

vata tjänstesektorn ofta är större än i Sverige.

Det är viktigt att här komma ihåg att *den ekonomiska förändringstakten är beroende av nivån i utgångsläget*. I tex höjdhopp är det som bekant i allmänhet lättare att öka med 5 procent för den som har sitt personliga rekord på 1,70 än för den som redan klarat 2,40. En löpare som hållit ett lugnt tempo har lättare att öka takten än den som spurtar och redan ger sitt yttersta. Åtminstone i västvärlden kan man vänta sig att de relativt sett "fattigare" länderna kommer att ha en snabbare tillväxttakt än de allra rikaste länderna. Detta beror på den sk efterföljar-effekten ("catch up"), dvs att de mindre utvecklade länderna har fördelen av att kunna låna teknologi från de mera utvecklade länderna, att de har mer arbetskraft att föra över från jordbruket till den produktivare industrin och att de ännu inte fått stora servicesektorer, som har en förhållandevis låg produktivetsutveckling (Maddison [1982], Abramovitz [1986], Dornick & Nguyen [1989]).

Man bör också observera att produktiviteten inom industrin kan höjas på olika sätt. Det antas ofta tex ske genom effektivisering, ökad kapitalintensitet och bättre arbetsinsatser. Av särskilt intresse här är sambanden mellan produktion, produktivitet och arbetslöshet. En hypotes bygger på antaganden om avtagande marginaleffektivitet. När produktionen minskar och arbetslösheten ökar antas detta i första hand gå ut över de minst produktiva delarna av anläggningar och arbetskraft. Därigenom skulle produktiviteten i de återstående delarna kunna öka. En annan hypotes går ut på att en ökad produktion ökar produktiviteten genom ett högre kapacitetsutnyttjande. Om det inom företagen finns outnyttjad kapacitet kan nämligen

³ Kapitalproduktiviteten är betydligt svårare att mäta och är förknippad med begreppsliga problem.

gen en ökning av produktionen leda till att denna kapacitet tas i bruk varigenom produktiviteten totalt sett ökar fram till fullt kapacitetsutnyttjande. Den sk Verdoorns lag pekar på att den senaste hypotesen har ett ganska starkt empiriskt stöd (Faxén et al [1988] kap 3).

Vilka länder är då jämförbara med Sverige? Svaret på den frågan beror av den frågeställning man har. Debatten om Sveriges relativa tillväxt gäller frågan om effekterna på tillväxten av ett lands politik på de ekonomiska och sociala områdena. Vid valet av länder bör man därför försöka att kontrollera för effekterna från andra, i det här sammanhanget ovidkommande faktorer som också påverkar tillväxten, bl a ekonomisk utvecklingsnivå. Det är därför inte särskilt instruktivt att, som ofta görs, jämföra Sverige med hela OECD-området, där skillnaderna i ekonomisk utvecklingsnivå är stora. Man bör i första hand hålla sig till länder som är något så när lika med avseende på ekonomiska förutsättningar och politisk struktur. Bland OECD-länderna bör man därför, utöver lilleputtländerna Luxemburg och Island, utelämna Spanien, Portugal, Grekland och Turkiet, som under efterkrigstiden har haft perioder av icke-demokratiskt styre och också är betydligt mindre utvecklade än de andra OECD-länderna.

För jämförelserna med Sverige tar jag här därför med 17 OECD-lander, dvs 12 europeiska (Belgien, Danmark, Finland, Frankrike, Irland, Italien, Nederländerna, Norge, Schweiz, Storbritannien, Västtyskland och Österrike) samt USA, Kanada, Japan, Australien och Nya Zeeland. Detta minskar de dock fortfarande avsevärda skillnaderna i ekonomisk utvecklingsnivå, som är av betydelse för produktivitet och tillväxt.

Eftersom den ekonomiska nivån i utgångsläget är så viktig för tillväxttakten kommer jag här därför att dessutom översiktligt jämföra Sverige med sju länder i den rikaste halvan av dessa länder, dvs

dem som 1970 hade de högsta köpkraftpariteterna per invånare.⁴ De sju är USA, Schweiz, Kanada, Nederländerna, Danmark, Västtyskland och Frankrike. Jämförelserna med de rikaste länderna, till vilka Sverige hör, är de mest relevanta för bedömningen av den svenska utvecklingen.

En rimlig periodisering är att avgränsa olika konjunkturcykler. Detta ger oss dels åren under efterkrigstiden fram till den första "oljeshocken" 1973, sedan perioden fram till den andra "oljeshocken" 1979 och därefter den sista perioden 1979–1988. Jag försöker också att fånga upp trender i den svenska utvecklingen genom att för varje år se på Sveriges avvikelser från det (ovägda) medelvärdet för de sju rikaste länderna.

Ekonomisk nivå och köpkraftpariteter

Det är instruktivt att först se på utvecklingen av nivån på den genomsnittliga ekonomiska levnadsstandarden per invånare uttryckt i köpkraftpariteter för perioden 1970–88 (OECD [1990] s 145). I det här sammanhanget är det givetvis främst den totala köpkraftens utveckling som är av intresse, inte om konsumtionen sker genom den privata eller den offentliga sektorn.

Tabell 1 anger köpkraftpariteterna som procent av den svenska och länderna är rangordnade efter köpkraftpariteterna för år 1970. Figur 1 visar att de sju länder som 1970 hade de lägsta köpkraftpariteterna (Norge, Belgien, Finland, Italien, Japan, Österrike och Irland) har närmast sig levnadsstandarden för de allra ri-

⁴ Bland dessa tar jag dock inte med Nya Zeeland och Australien, som har en avvikande placering i det internationella ekonomiska utbytet. Nya Zeeland har också haft en förhållandevis svag ekonomisk utveckling.

Tabell 1 Köpkraftspariteter (i procent av den svenska) i 18 OECD-länder 1970-88.

Rangordning efter köpkraftsparitet 1970	1970	1974	1980
	-73	-79	-88
1. USA	133	131	130
2. Schweiz	128	118	114
3. Kanada	108	118	121
4. SVERIGE	100	100	100
5. Nederländerna	93	96	90
6. Danmark	93	93	94
7. Australien	92	92	91
8. Västtyskland	91	94	96
9. Nya Zeeland	90	85	79
10. Frankrike	90	94	93
11. Storbritannien	87	88	87
12. Norge	84	95	108
13. Belgien	81	86	86
14. Finland	79	82	90
15. Italien	76	81	87
16. Japan	79	80	92
17. Österrike	76	82	85
18. Irland	48	52	55
Medelvarde	90	93	94
Sju rika (1970)	105	106	105

kaste länderna.⁵ *De mindre rika länderna har alltså haft en betydligt snabbare ekonomisk utveckling än de allra rikaste länderna, till vilka Sverige hör.* Bland dessa 18 OECD-länder har skillnaderna i genomsnittlig köpkraft därigenom klart minskat sedan 1970 (jämför Dowrick & Nguyen [1989]).

Om vi håller oss till kärntruppen av de allra rikaste länderna har USA hela tiden haft en stabilt högre köpkraftsparitet än Sverige. Kanada har ökat sitt försprång till Sverige, som har minskat avståndet till Schweiz. Västtyskland har fram till omkring 1980 knappt in på det svenska försprånget men har därefter fallit tillbaka. Sverige liksom de flesta andra länder drar ifrån Nya Zeeland, som här är den stora eftersläntaren. Trots nordsjöoljan har varken Storbritannien eller Nederländerna närmast sig Sverige.

Några tecken på att "Sverige har blivit fattigare" eller halkat efter de rikaste länderna hittar vi alltså inte här. Bortsett från

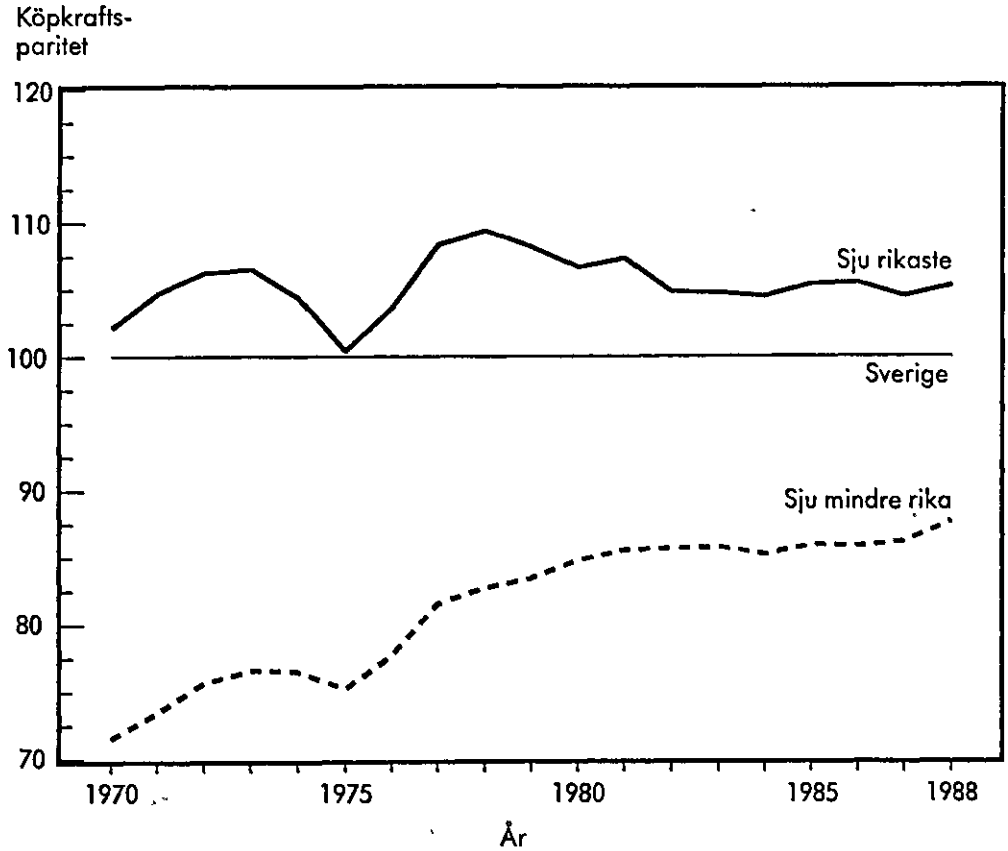
hoppen i mitten av 1970-talet ligger medelvärdet för de sju rikaste länderna ganska stabilt 5-6 procent över det svenska.

Slarvandet med fakta i debatten om Sveriges ekonomiska eftersläpning illustreras av SNS-ekonomerna, som skriver: "Efter andra världskriget kom Sverige ut som det överlägset rikaste landet i Europa. ... Sverige hade 25 procent högre BNP per capita än Schweiz som var tvåa i Europa i detta avseende" (Söderström [1990] s 19). I en tabell anger de att Sverige faller ned från första plats 1950 till femte plats 1988.

Men SNS-ekonomernas källa visar faktiskt att år 1950 kom Norge som tvåa i Europa med fyra procent lägre BNP per capita än Sverige (Bairoch [1976] s 307). Deras rangordningar 1950 och 1988 baseras också på delvis olika länder. Därtill kommer att beräkningarna av BNP per capita har hämtats ur olika källor och är gjorda på olika sätt. Summers och Heston [1984] ger Sverige bara fyra procents högre levnadsstandard än Schweiz år 1950. För detta år sätter däremot Maddison [1979] Schweiz en aning före Sverige medan Summers och Heston [1988] sätter Sverige efter såväl Schweiz som Danmark och Storbritannien. Bland de 18 länder vi här diskuterar ger dock både Maddison samt Summers och Heston ungefär samma rangordning för Sverige under 1980-talet som år 1950. Tillsammans pekar siffrorna på att Sverige under hela efterkrigstiden i stort sett behållit sin ställning bland de rikaste länderna när det gäller ekonomisk levnadsstandard.

⁵ Norge gick förbi Sverige 1978 medan Japan och Finland 1988 nästan hade hunnit ikapp oss.

Figur 1 Utvecklingen av köpkraftspariteter i sju rika och sju mindre rika OECD-länder i förhållande till den svenska, 1970-88.

BNP-tillväxt per invånare

I den offentliga debatten spelar BNP-tillväxten en central roll och den har också registrerats under längre tidsperioder. Sverige hade under den första hälften av 1900-talet en mycket snabb tillväxt av BNP per invånare. Under perioden 1913-50 var det faktiskt bara Norge och Finland som kunde tävla med Sveriges tillväxttakt (Maddison [1979]). Det har ofta antytts, att den lägre tillväxttakten i Sverige under efterkrigstiden skulle bero på den politik som kommit att föras här i landet (tex Söderström [1990] kap 2). Men det finns andra, mycket nära till hands liggande faktorer, som kan förklara större delen av den här utvecklingen.

Såväl Sverige som Norge och Finland var vid seklets början ekonomiskt klart efterblivna jordbruksländer, vars BNP per invånare 1913 kom i den lägsta tredjedelen bland de länder vi här diskuterar. Under den första halvan av det här seklet kunde Sverige dra fördel av efterföljar-effekten samt genom industrialisering och teknologilån få en snabb tillväxt. De båda världskrigerna och trettioårsdepressionen dämpade inte heller tillväxttakten i Sverige lika mycket som i andra länder. Efter det andra världskriget hade Sverige blivit ett av de allra rikaste bland västländerna och fick därmed en för sådana länder karakteristisk lägre tillväxttakt.

Tabell 2 Tillväxt i BNP per invånare i 18 OECD-länder, 1950-88 (procent).

Rangordning 1979-88	1950-60	1960-73	1973-79	1979-88
1. Japan	7,7	8,5	2,5	3,4
2. Finland	4,0	4,6	2,0	3,0
3. Norge	2,0	3,5	4,4	2,9
4-5. Italien	5,1	4,6	3,3	2,2
4-5. Kanada	1,9	3,9	2,9	2,2
6-7. Irland	2,2	3,8	3,1	2,0
6-7. Storbritannien	2,7	2,6	1,6	2,0
8. SVERIGE	2,8	3,5	1,5	1,9
9-10. USA	1,4	2,7	1,4	1,8
9-10. Österrike	5,9	4,3	3,0	1,8
11-13. Australien	1,7	3,3	1,6	1,7
11-13. Belgien	2,6	4,4	2,1	1,7
11-13. Västtyskland	6,9	3,6	2,5	1,7
14-15. Danmark	2,5	3,6	1,6	1,6
14-15. Schweiz	3,3	3,0	-0,5	1,6
16. Frankrike	3,6	4,5	2,3	1,4
17. Nya Zeeland	2,0	2,1	-0,9	1,3
18. Nederländerna	3,3	3,7	2,0	0,7
Medelvärde	3,4	3,9	2,0	1,9
Sju rika (1970)	3,3	3,6	1,7	1,6

Under 1950-talet var BNP-tillväxten exceptionellt snabb i de mest krigshärjade länderna: Japan, Västtyskland, Österrike och Italien, som kunde öka från en mycket låg utgångsnivå. Japan började från en extremt låg nivå och hade 1950 ungefär samma BNP per invånare som landet haft 1916 och som Sverige hade omkring 1890. Dess låga utgångsnivå och exceptionellt stora andel av arbetskraften i jordbrukssektorn var viktiga utgångspunkter för det "japanska undret".

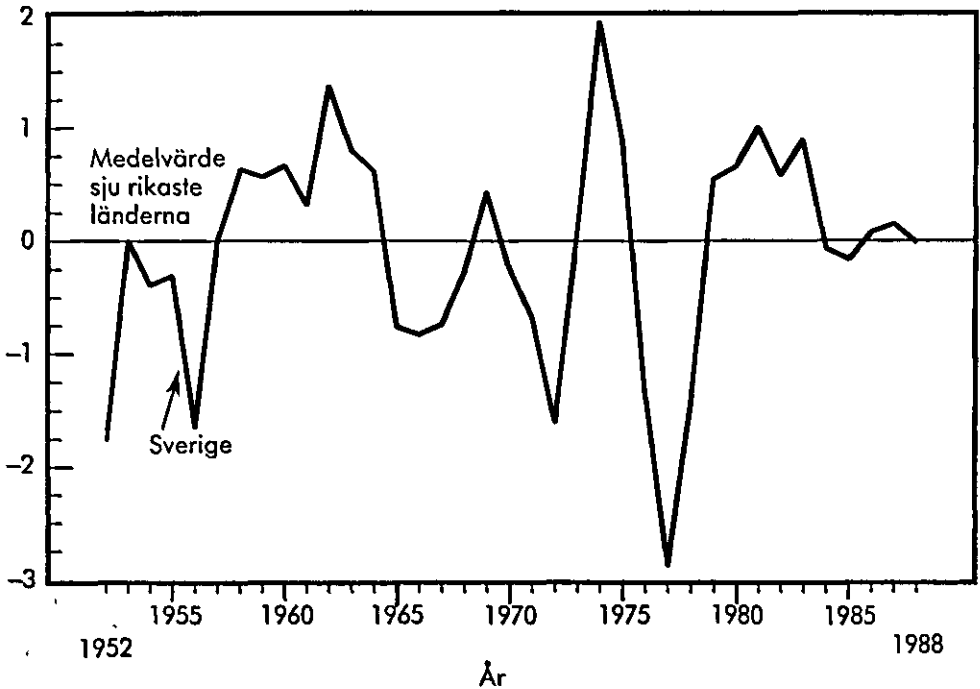
BNP-tillväxten per invånare under efterkrigstiden sammanfattas i Tabell 2. Sverige ligger under 1950-talet i mitten av rangordningen bland dessa länder med en tillväxttakt motsvarande medelvärdet för sex av de sju rikaste länderna, Västtyskland undantaget. Också under åren 1960-73 ligger Sverige ungefär i mitten av fördelningen. Under perioden efter den första "oljeshocken" sjönk tillväxten i Sverige med ett par procentenheter, ungefär lika mycket som medelvärdet för de sju rikaste länderna men mer än i de mindre rika länderna.

Under perioden 1979-88 kommer flertalet av de allra rikaste länderna ganska långt ned i rangordningen. Med en BNP-tillväxt på 1,9 procent per år återfinns Sverige i en stor mittengrupp tillsammans med Italien, Kanada, Irland, Storbritannien, USA, Österrike, Australien, Belgien, Västtyskland, Danmark och Schweiz. Under denna period var tillväxttakten högre i Japan, Finland och Norge än i Sverige medan den var lägst i Nya Zeeland och Nederländerna.

Sveriges avvikelser från den årliga genomsnittliga tillväxttakten i de sju rikaste länderna under hela perioden 1950-88 visas i Figur 2. För att jämma ut kurvorna och framhäva den långsiktiga utvecklingen har jag i detta och följande diagram använt treårs glidande medelvärden. Sverige ligger ungefär vid genomsnittet för de rikaste länderna med de kraftigaste negativa avvikelserna åren 1955, 1971 och 1976-77. Vi ser här inte några tecken till en negativ trend för Sverige, som under 1980-talet ligger strax över medelvärdet. Återigen kan man alltså notera att Sve-

Figur 2 Skillnad i BNP-tillväxt per invånare mellan Sverige och medelvärdet av de sju rikaste OECD-länderna, 1950-88.

Skillnad i BNP-tillväxt
per invånare, procentenheter

rike inte har börjat halka efter de andra rikaste länderna. Sedan 1960 har Sverige faktiskt haft en något högre tillväxttakt än Schweiz, som vi ofta jämför oss med.

Arbetsproduktivitet

Utvecklingen av BNP per sysselsatt är, som ovan diskuterats, ett problematiskt mått på arbetsproduktivitet. Under perioden 1979-88 kommer Sverige här i en bottengrupp tillsammans med flertalet av de allra rikaste länderna (se *Tabell A* i Appendix). Sveriges årliga avvikelser från medelvärdet för de sju rikaste länderna visar stora variationer med negativa trender dels fram till 1970-talets mitt och dels under 1980-talet (*Figur A* i Appendix). Den nedåtgående tendensen fram till 1976 återfanns inte när BNP relaterades till invånarantalet. Man kan notera att i

Sverige den stora ökningen av antalet anställda i den offentliga sektorn, ofta deltidssamarbetande kvinnor, kom under 1960-talet och 1970-talets första hälft. Denna förändring återspeglas troligen i detta mått på arbetsproduktivitet.

För tolv av dessa länder har vi mera jämförbara mått på *arbetsproduktivitet per arbetad timme inom tillverkningsindustrin* (se *Monthly Labor Review* 1989, s 137).⁶ För USAs del har dock dessa siffror under 1980-talet varit överskattade med en dryg procentenhet genom att datain-

⁶ Kvaliteten i underlaget för den svenska debatten på det här området illustreras av ett blad från Näringslivets Ekonomifakta [1989], där dessa siffror tas till utgångspunkt för jämförelser som nog skulle strida mot marknadsföringslagen.

dustrin där getts en alltför stor vikt (OECD [1989a] s 123-125). Sverige kommer 1960-73 något över genomsnittet för dessa tolv länder tillsammans med Belgien, Italien, Frankrike och Danmark. Åren 1973-79 kommer Sverige under genomsnittet men har ungefär samma värden som Norge och Kanada medan Storbritannien och USA kommer ändå lägre ned. Under perioden 1979-88 ligger de sex rikaste länderna långt ned i rangordningen med Sverige strax över deras medelvärde (Tabell 3).

Från 1961-73 till 1973-79 var nedgången i produktiviteten störst i Japan, Sverige och Storbritannien. Den långsiktiga nedgången från 1961-73 till 1979-88 var störst i Danmark, Japan, Nederländerna och Sverige medan Västtyskland och Frankrike hade en nära nog lika stor nedgång som Sverige.

Om vi för varje år beräknar skillnaden i produktivetsökning mellan Sverige och medelvärdet för de sex rikaste länderna för vilka vi har data, finner vi till en början en nedåtgående tendens för Sverige med en bottennotering 1976-77 (Figur 3). Den kraftiga nedgången under dessa två år kan troligen till en avsevärd del förklaras av den sk överbrygningspolitiken, som gjorde att svenska företag behöll personal som annars skulle ha avskedats. Efter 1977 finns det dock ingen nedåtgående tendens i den relativa svenska produktivetsutvecklingen, vars medelvärde väl kan mäta sig med genomsnittet för de sex rikaste länderna.

Med undantag av den betydligt djupare nedgången åren 1976-77 har produktiviteten per arbetad timme i den svenska tillverkningsindustrin förändrats ungefär på samma sätt som i Västtyskland. Detta kan vara av intresse eftersom den västtyska industrin ju ofta anses vara stark och Västtyskland är en av våra viktiga konkurrentländer och handelspartner. Inte heller produktivetsutvecklingen i Frankrike eller i USA skiljer sig i detta avseende så mycket från den svenska.

Tabell 3 Produktivitet per arbetad timme inom tillverkningsindustrin i 12 OECD-länder, 1960-88 (genomsnittlig årlig procentuell förändring).

Rangordning 1979-88	1960 -73	1973 -79	1979 -88
1. Japan	10,3	5,6	5,8
2. Belgien	6,9	6,1	5,4
3. Storbritannien	4,2	1,2	4,7
4. Italien	6,5	6,0	4,1
5. Nederländerna	7,5	5,6	3,5
6. Frankrike	6,4	4,7	3,1
7-8. Norge	4,3	2,2	2,7
7-8. SVERIGE	6,5	2,7	2,7
9. Västtyskland	5,8	4,3	2,6
10. USA	3,1	1,9	2,3
11. Kanada	4,5	2,2	2,2
12. Danmark	6,4	4,2	1,1
Medelvarde	6,0	3,9	3,4
Sex rika (1970)	5,6	3,8	2,5

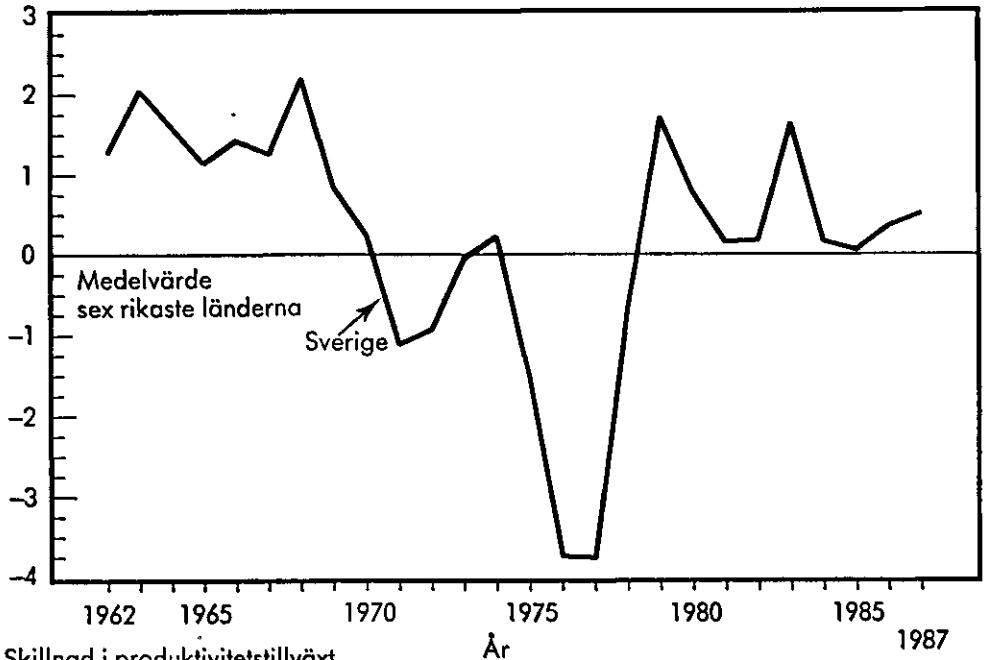
Anm: För Belgien och Norge 1960-87, USA 1960-86.

OECD har tagit fram data om produktivetsutvecklingen *per anställd* inom tillverkningsindustrin för 16 länder för perioden 1963-87 (Tabell 4). Detta ger på det hela taget samma rangordning bland länderna som den baserad på produktiviteten per arbetad timme (med undantag av att Nederländerna och Frankrike här ligger förhållandevis sämre till). Återigen kommer de sex rikaste länderna långt ned i rangordningen under perioden 1979-87, och samtliga lägre än Sverige som har en mittenplacering. Skillnaden mellan produktivetsförändringarna i Sverige och medelvärdet för de sex rikaste länderna visar återigen en nedåtgående tendens för Sverige fram till "överbrygningsåren" under mitten av 1970-talet men därefter stabilitet eller någon återhämtning (Figur 3).

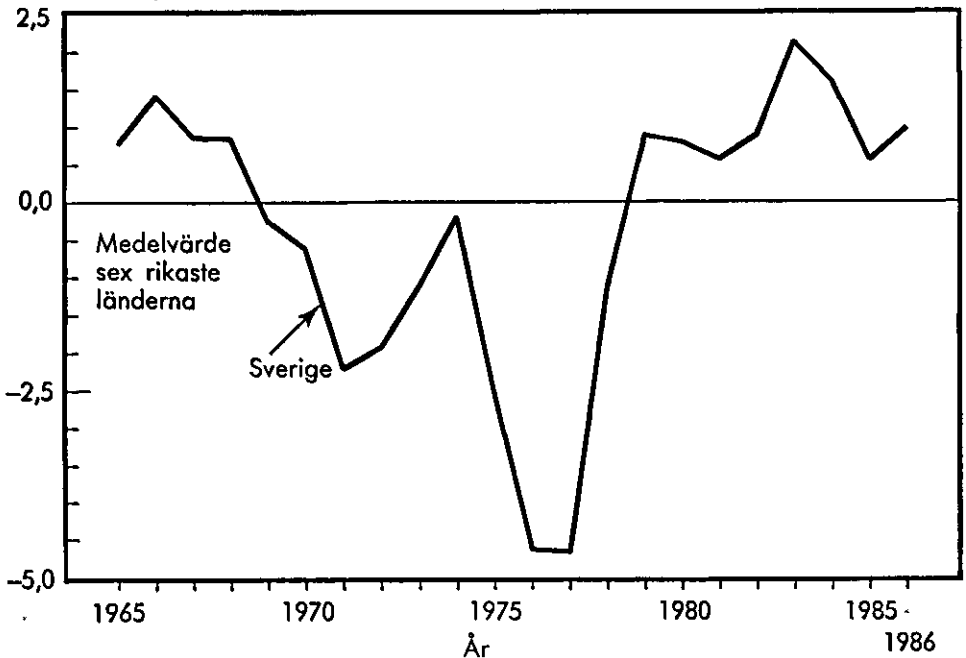
Nedgången i produktivitet från 1963-73 till 1973-79 var enligt detta mått störst för Japan, Sverige, Nederländerna, Storbritannien och Norge. När det gäller den långsiktiga nedgången från 1963-73 till

Figur 3 Skillnader mellan Sverige och de sex rikaste OECD-länderna med avseende på produktivitet inom tillverkningsindustrin per arbetad timme och per anställd, 1960-88.

Skillnad i produktivitetstillväxt per arbetad timme, procentenheter

Skillnad i produktivitetstillväxt per anställd, procentenheter

Tabell 4 Produktivitet per anställd inom tillverkningsindustrin i 16 OECD-länder 1963-87 (genomsnittlig årlig procentuell förändring).

Rangordning 1979-87	1963	1973	1979
	-73	-79	-87
1. Japan	10,2	5,4	5,8
2. Finland	4,2	2,7	4,7
3. Belgien	7,1	4,9	4,6
4. Italien	6,3	4,4	4,3
5. Storbritannien	4,2	0,6	3,8
6. Österrike	6,0	3,5	3,0
7. SVERIGE	5,2	1,1	2,8
8. Australien	2,3	2,6	2,7
9-10. Norge	4,0	0,6	2,5
9-10. USA	3,0	1,7	2,5
11. Kanada	3,7	1,0	2,2
12. Nya Zeeland	-	-	2,0
13. Frankrike	6,6	3,8	1,9
14. Västtyskland	5,5	3,4	1,6
15. Nederländerna	8,0	4,3	1,5
16. Danmark	5,2	3,8	1,2
Medelvärde	5,3	3,0	3,1
Sex rika (1970)	5,3	3,0	1,8

Anm: För Belgien, Norge och Storbritannien 1963-86, Australien 1969-87, Nya Zeeland 1977-86, USA 1963-86.

1979-88 kommer dock Nederländerna, Frankrike, Japan, Danmark, Västtyskland, Österrike och Belgien före Sverige.

Från OECD kan vi få data om produktivitetens utvecklingen per anställd i hela den privata sektorn för 18 länder. Under perioden 1979-88 tenderar de rikaste länderna återigen att komma ganska långt ned i rangordningen (se *Tabell B* i Appendix). Sverige hamnar då i en stor mellangrupp med ungefär samma produktivitetens utveckling som Västtyskland, Österrike, Italien, Schweiz, Danmark, Kanada, Nederländerna och Nya Zeeland. Längst ned kommer Australien och USA. Under perioden 1963-73 ligger Sverige vid medelvärdet för de rikaste länderna men 1973-79 klart under medelvärdet. Återigen visar Sveriges avvikelse från medelvärdet för de sju rikaste länderna en viss nedgång fram till mitten av 1970-talet men därefter stabilitet (*Figur A* i Appendix).

Halkar Sverige efter?

Vi har tidigare kunnat konstatera att tillväxten i Sverige under efterkrigstiden har varit lägre än under den första hälften av detta sekel. Den här långsiktiga utvecklingen kan rimligen förklaras av efterföljareffekten, som gynnade Sverige fram till det andra världskriget. De allra rikaste länderna, till vilka Sverige kommit att höra under efterkrigstiden, har haft en lägre tillväxt än de mindre rika västländerna.

I västländerna satte en allmän produktivitetens nedgång in omkring 1974. Orsakerna till denna nedgång har diskuterats livligt. Den viktigaste faktorn här är kanske den kraftiga nedgången i det internationella efterfrågetrycket (Faxén et al [1988] kap 3).

Frågan om Sverige under senare år har haft en sämre ekonomisk utveckling än andra jämförbara länder kan belysas om vi sammanfattar resultaten av de olika jämförelserna ovan. Eftersom Sveriges utveckling under 1980-talet delvis påverkades av att vi då kunde ta i anspråk outnyttjad kapacitet i näringslivet från "överbrygningsåren" skall vi här se inte bara på perioden 1979-88 utan också på hela perioden 1973-88. Vi tar här främst fasta på utvecklingen av levnadsstandarden mätt som tillväxten av BNP per invånare och i köpkraftspariteter. Det mest intressanta produktivitetens måttet är förändringen av produktiviteten per arbetad timme i tillverkningsindustrin. För de länder där det fattas data ser vi istället på produktiviteten per anställd i tillverkningsindustrin eller i den privata sektorn.

Med hänsyn till osäkerheten i sifferunderlaget bör man inte fästa sig vid små skillnader. Länder som i produktivitetens och BNP-utveckling under perioden 1973-88 kommer högst 0,2 procentenheter över eller under det svenska värdet kan på det hela taget sägas ha haft en likartad utveckling som Sverige. För perioden 1979-88 kan motsvarande gräns sät-

tas vid 0,4 procentenheter. Jämförelserna sammanfattas i *Tabell C* i Appendix, där länderna är rangordnade efter deras köpkraftspariteter 1970.

Med avseende på utvecklingen av BNP och av produktivitet enligt här särskilt apostroferade mått kan en entydig svensk eftersläpning sedan 1973 bara spåras i förhållande till Japan och Finland. Däremot har Sverige när det gäller förändringarna såväl i BNP som i produktivitet under den här perioden klarat sig minst lika bra eller i vissa avseenden något bättre än USA, Schweiz, Danmark och Nya Zeeland. För de övriga länderna är bilden mera oklar. I jämförelserna med Nederländerna, Frankrike, Storbritannien, Belgien och kanske också Italien har Sverige sedan 1973 haft lägre produktivitetsökningar men däremot en lika bra eller bättre utveckling av BNP. I förhållande till Kanada och Norge har Sverige i stället varit sämre när det gäller utvecklingen av BNP men bättre med avseende på produktivitetsökningar. Jämförelserna med Västtyskland och Australien visar att Sverige klarat sig ungefär lika bra med avseende på BNP-utvecklingen. Också produktivitetens utvecklingen har varit ungefär lika bra sedan 1979 men något sämre sedan 1973. I jämförelserna med Österrike och Irland, slutligen, har Sverige klarat sig något sämre under den längre tidsperioden men kanske ungefär lika bra under 1980-talet.

De här gjorda jämförelserna leder till en klar och viktig slutsats. *Det finns inte något entydigt empiriskt stöd för den etablerade uppfattningen, att Sverige under efterkrigstiden påtagligt har halkat efter de andra rikaste OECD-länderna i ekonomisk tillväxt.* Med specialurval av länder, mått och tidsperioder går det kanske att få till något som ser ut som en svensk eftersläpning. Därigenom kan man dock inte skylta över det faktum, att det nu allmänt accepterade antagandet att Sverige under efterkrigstiden kraftigt halkat efter de andra jämförbara länderna i tillväxt

saknar empirisk täckning. Den empiriskt mest välgrundade slutsatsen är att tillväxten och produktiviteten i Sverige under dessa år i stort sett förändrats på ungefär samma sätt som i de andra rikaste länderna. Denna slutsats får ett klart stöd i en välgjord studie av Dowrick och Nguyen [1989], som visar att sedan 1960 kommer Sverige ungefär i mitten bland här diskuterade länder när det gäller BNP-tillväxt per invånare.

Jag vill här ännu en gång betona att denna slutsats givetvis inte innebär att Sverige nu skulle sakna allvarliga ekonomiska problem. Inom tillverkningsindustrin har vi haft en markant produktivitetsnedgång under mitten av 1970-talet, något som troligen till stor del återspeglar att Sverige då valde att behålla arbetskraften i företagen i stället för att skapa öppen arbetslöshet. För att få perspektiv på denna nedgång måste man dock komma ihåg, att svensk tillverkningsindustri på 1980-talet klarat sig minst lika bra som den amerikanska och västtyska.

Att ökningstakten i Sverige varit lägre under 1980-talets andra hälft än under dess första halva kan peka på att det finns inbyggda produktivitetshinder i den svenska industrin. En sådan slutsats kan inte uteslutas. Men det har tidigare funnits svackor i utvecklingen av tillväxt och produktivitet i Sverige. Det går därför inte att på empiriska grunder avgöra om avmattningen under de allra senaste åren är början till ett trendsifte eller inte.

En alternativ tolkning av den svenska utvecklingen de allra senaste åren utgår från sambandet mellan kapacitetsutnyttjande och produktivitet. Svensk industri har sedan ungefär 1985 arbetat med fullt eller överfullt utnyttjande av arbetskraft men också av anläggningar. Medan flera andra länder kunnat öka sin produktivitet genom att öka kapacitetsutnyttjandet har vi slagit i kapacitetstaket åtminstone när det gäller arbetskraften. I motsats till andra länder har vi inte en stor arbetskraftsreserv bland de arbetslösa. Till skill-

nad från 1960-talet, då fortfarande en sjättedel av arbetskraften fanns inom jordbruket, har vi nu inte heller någon arbetskraftsreserv där. För den som redan spurtar allt vad tygen håller är det svårt att ytterligare öka takten.

Också med hänsyn till den osäkerhet som vidlåder siffrorna om tillväxt och produktivitet, är det vanskligt att dra bestämda slutsatser om utvecklingen under de allra senaste åren. Preliminära siffror för 1989 om förändringar i BNP och köpkraftspariteter per invånare visar inga större förändringar i jämförelser med 1988. Här måste man komma ihåg att de färskare siffrorna kan komma att justeras en procentenhet upp eller ned.

Debatten om Sveriges relativa tillväxttakt har sin bakgrund i kontroverserna kring "den svenska modellen" med dess höga skattetryck och stora offentliga sektor. För några år sedan fick ett antal "första generationens" metodologiskt mycket bristfälliga korrelationsstudier av effekterna av skattetrycket och den offentliga sektorn på ekonomisk tillväxt ett stort genomslag i den svenska debatten. Dessa studier pekade alla på att den offentliga sektorn hade negativa effekter på tillväxten. Under senare år har det kommit några "andra generationens" studier av dessa effekter, där man använt sig av bättre statistiska metoder. Dessa studier har inte kunnat belägga de förväntade negativa effekterna (se t ex Conte & Darrat [1988] och referenserna där). Av någon anledning har dock dessa studier inte lämnat några som helst spår i den svenska debatten.

Det dominerande intrycket av den här faktainventeringen är att Sveriges ekonomiska utveckling under efterkrigstiden ganska nära har följt genomsnittet bland de andra rikaste OECD-länderna. Obefintliga eller slarviga analyser i kombination med teoretiskt önsketänkande har bidragit till att i samhällsdebatten ge sken av att Sverige under efterkrigstiden halkat efter i ekonomisk tillväxt. Samhälls-

forskare, ledarskribenter och ekonomijournalister borde ta sig en funderare över hur detta gap mellan sken och siffror har kunnat uppstå.

Referenser

- Abramovitz, M, [1986], "Catching up and falling behind". Economic Research Report No 1, FIEF, Stockholm.
- Bairoch, P, [1976], "Europe's Gross National Product: 1800-1975". *Journal of European Economic History*, Vol 5, s273-310.
- Conte, A & Darrat, A F, [1988], "Economic growth and the expanding public sector: A reexamination". *Review of Economics and Statistics*, Vol 70, s322-330.
- Dowrick, S & Nguyen, D-T, [1989], "OECD Comparative Economic Growth 1950-1985: Catch-Up and Convergence". *American Economic Review*, Vol 79, s1010-1030.
- Ekonomifaktas databank, [1989], "Tillverkningsindustrins produktivitet i OECD-länder 1960-89".
- Faxén, K-O, Odhner, L-E & Spånt, R, [1988], *Lönebildningen i 90-talets samhällsekonomi*. Rabén & Sjögren, Stockholm.
- Maddison, A, [1979], "Per capita output in the long run". *Kyklos*, Vol 32, s412-429.
- Maddison, A, [1982], *Phases of capitalist development*. Oxford University Press, Oxford.
- Monthly Labor Review*, [1989].
- OECD, [1989a], *Economic Surveys United States 1988/1989*.
- OECD, [1989b], *Economic Outlook*. December 1989.
- OECD, [1990], *National Accounts. Main Aggregates*. Vol 1, 1960-1988.
- Summers, R & Heston, A, [1984], "Improved International Comparisons of Real Product and Its Composition: 1950-1980". *Review of Income and Wealth*, Vol 30, s207-262.
- Summers, R & Heston, A, [1988], "A New Set of International Comparisons of Real Product and Price Levels Estimates for 130 Countries, 1950-1985". *Review of Income and Wealth*, Vol 34, s1-26.
- Söderström, Hans Tson, (red), [1990], *Isamtidens bakvatten?* SNS, Stockholm.

APPENDIX

Tabell A Tillväxt av BNP per sysselsatt i 18 OECD-länder, 1960-88 (genomsnittlig årlig procentuell förändring).

Rangordning 1979-88	1960 -73	1973 -79	1979 -88
1-2 Irland	4,4	3,4	3,0
1-2 Japan	8,5	2,9	3,0
3. Finland	4,7	1,6	2,7
4-5. Frankrike	4,9	2,4	1,9
4-5. Italien	5,8	2,9	1,9
6-8. Belgien	4,2	2,3	1,8
6-8. Nya Zeeland	1,7	-1,7	1,8
6-8. Storbritannien	2,8	1,3	1,8
9. Österrike	5,0	2,5	1,7
10. Norge	3,5	2,7	1,6
11-12. Australien	2,1	1,6	1,5
11-12. Västtyskland	4,2	2,9	1,5
13. Schweiz	3,1	0,6	1,4
14-15. Kanada	2,9	1,3	1,1
14-15. Danmark	3,1	0,4	1,1
16. USA	2,1	0,0	1,0
17. SVERIGE	3,6	0,5	0,9
18. Nederländerna	4,1	2,2	0,5
Medelvärde	3,9	1,7	1,7
Sju rika (1970)	3,5	1,4	1,2

Tabell B Produktivitet per anställd inom den privata sektorn i 18 OECD-länder 1960-88 (genomsnittlig årlig procentuell förändring).

Rangordning 1979-88	1960 -73	1973 -79	1979 -88
1. Irland	5,0	4,7	4,8
2. Finland	5,0	3,4	3,5
3. Japan	9,4	3,2	3,1
4. Norge	4,2	3,9	3,0
5. Storbritannien	3,5	1,5	2,6
6. Frankrike	5,4	3,0	2,4
7. Belgien	4,7	2,8	2,1
8. Västtyskland	4,6	3,4	1,9
9. Österrike	5,8	3,3	1,8
10-12. Italien	6,3	3,0	1,6
10-12. Schweiz	3,2	0,7	1,6
10-12. SVERIGE	3,9	1,4	1,6
13-15. Danmark	4,3	2,6	1,5
13-15. Kanada	2,8	1,5	1,5
13-15. Nederländerna	4,9	3,3	1,5
16. Nya Zeeland	1,8	-1,5	1,4
17. Australien	3,2	2,0	1,1
18. USA	2,2	0,0	0,9
Medelvärde	4,4	2,3	2,2
Sju rika (1970)	3,9	2,1	1,5

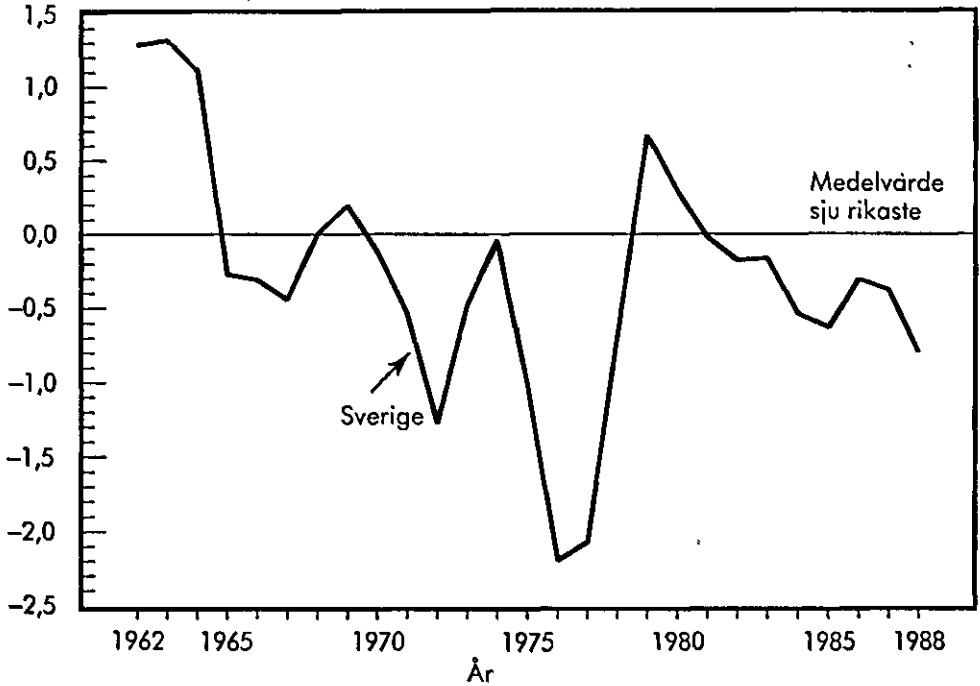
Tabell C Sammanfattning av genomsnittliga skillnader mellan Sverige och 17 OECD-länder enligt olika mått på tillväxt och produktivitet under perioderna 1973-88 och 1979-88. Procentenheter.

Skillnader mellan Sverige och	Period	Kopkrafts-paritet i förhållande till Sverige*	BNP per invånare	BNP per sysselsatt	Produktivitet i tillverknings-industrin per arbetad timme	per sysselsatt	Produktivitet i privat sektor per anställd
USA	1973-88	0,2	0,1	0,1	0,6	-0,1	1,1
	1979-88	0,0	0,1	-0,2	0,5	0,2	0,9
Schweiz	1973-88	1,1	1,0	-0,3	-	-	0,4
	1979-88	0,7	0,4	-0,5	-	-	0,1
Kanada	1973-88	-0,9	-0,7	-0,5	0,5	0,4	0,1
	1979-88	-0,3	-0,3	-0,2	0,5	0,5	0,2
Nederländerna	1973-88	0,5	0,5	-0,4	-1,6	-0,6	-0,6
	1979-88	1,1	1,2	0,5	-0,7	1,3	0,3
Danmark	1973-88	0,1	0,2	0,0	0,4	-0,2	-0,4
	1979-88	0,0	0,3	-0,1	1,6	1,6	0,0
Australien	1973-88	0,2	0,1	-0,6	-	-0,4	0,1
	1979-88	0,1	0,3	-0,3	-	0,6	0,6
Västtyskland	1973-88	-0,2	-0,2	-1,4	-0,5	-0,3	-0,8
	1979-88	0,3	0,3	-0,7	0,2	1,2	-0,1
Nya Zeeland	1973-88	1,0	1,4	0,4	-	-	1,7
	1979-88	0,5	0,7	-1,2	-	0,4	0,7
Frankrike	1973-88	-0,1	0,0	-1,4	-1,0	-0,6	-1,0
	1979-88	0,5	0,5	-1,0	-0,3	0,9	-0,7
Storbritannien	1973-88	-0,1	-0,1	-0,8	-0,6	-0,3	-0,4
	1979-88	-0,2	-0,1	-0,9	-1,9	-1,1	-0,8
Norge	1973-88	-1,7	-1,8	-1,4	0,3	0,4	-1,7
	1979-88	-1,1	-1,0	-0,7	0,1	0,2	-1,2
Belgien	1973-88	-0,1	-0,1	-1,3	-2,9	-2,8	-0,8
	1979-88	0,4	0,2	-1,0	-2,6	-1,9	-0,5
Finland	1973-88	-0,7	-0,9	-1,5	-	-1,8	-1,8
	1979-88	-1,3	-1,1	-1,8	-	-1,9	-1,8
Italien	1973-88	-0,7	-0,8	-1,5	-2,1	-2,3	-0,7
	1979-88	-0,1	-0,2	-1,0	-1,3	-1,4	-0,1
Japan	1973-88	-1,1	-1,2	-2,2	-3,0	-3,5	-1,6
	1979-88	-1,2	-1,4	-2,1	-3,0	-3,0	-1,5
Östernrike	1973-88	-0,3	-0,5	-1,4	-	-1,1	-0,6
	1979-88	0,3	0,1	-1,0	-	-0,1	-0,3
Irland	1973-88	-0,4	-0,5	-2,2	-	-	-3,0
	1979-88	0,0	-0,1	-2,1	-	-	-3,1

* Skillnader mellan medelvärden för åren 1972-73, 1979-80 och 1987-88.

Figur A Skillnader mellan Sverige och de rikaste OECD-länderna med avseende på tillväxt av BNP per sysselsatt och produktivitet per anställd i hela den privata sektorn, 1960-88.

Skillnad i BNP-tillväxt per sysselsatt, procentenheter

Skillnad i produktivitetstillväxt privat sektor, procentenheter

